

ენათმეცნიერება / Linguistics
Composites in the Vocabulary of the Adjarian Dialect

კომპოზიტები აჭარული დიალექტის ლექსიკაში

Nanuli Nogaideli

MA in Philology,

Researcher at the Department of Folklore,

Dialectology

and Immigrant Literature Studies, Niko Berdzenishvili Institute,

Batumi Shota Rustaveli State University;

ელ-ფოსტა: nanuli.noghaideli@bsu.edu.ge

ტელ: +995

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7688-4844>

Abstract: Dialects are particularly interesting in terms of forming complex words. In this regard, rich factual material appears in the vocabulary of the Adjarian dialect and follows the rules of receiving composites in the Georgian literary language. A composite is a neologism at the moment of formation, but it can contain a word root that is no longer in use and has become a part of history.

The composites in the vocabulary of the Adjarian dialect contain ancient, archaic or ancient lexeme roots known to old Georgian, lexical units specific to Adjarian, Georgian-foreign hybrid or borrowed composites. The new, complex lexical units appear in a language or dialect is a continuous process, and such words often become established in the lexical fund.

Key words: dialect, composite, neologism, vocabulary

ნანული ნოგაიდელო

ფილოლოგიის მაგისტრი

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის

ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის ფოლკლორის,

დიალექტოლოგიისა და ემიგრანტული ლიტერატურის

კვლევის განყოფილების მეცნიერი თანამშრომელი

ელ-ფოსტა: nanuli.noghaideli@bsu.edu.ge

ტელ:

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7688-4844>

აბსტრაქტი: რთული სიტყვების წარმოქმნის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საინტერესოა დიალექტები. ამ მხრივ მდიდარი ფაქტობრივი მასალა ჩნდება აჭარული დიალექტის ლექსიკაშიც და მიჰყვება ქართულ სალიტერატურო ენაში კომპოზიტთა მიღების წესებს.

კომპოზიტი, წარმოქმნის მომენტისათვის, ნეოლოგიზმია, მაგრამ იგი შეიძლება შედგენილი იყოს ისეთი ძირებით, რომელიც უკვე აღარაა ხმარებაში და ისტორიის კუთვნილებად ქცეულა. ამგვარ სიტყვა-ტერმინთა მიგნება და კვლევა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა ლექსიკოლოგიაში. აჭარული დიალექტის ლექსიკაში დაფიქსირებულ კომპოზიტებშიც შემონახულია უძველესი, არქაული თუ ძველი ქართულისთვის ცნობილი ლექსემათა ძირები, საკუთრივ აჭარულისათვის დამახასიათებელი ლექსიკური ერთეულები, ქართულ-უცხოენოვანი ჰიბრიდული თუ ნასესხები კომპოზიტები.

ახალი, რთული ლექსიკური ერთეულების გაჩენა ენასა თუ დიალექტში უწყვეტი პროცესია და ასეთი სიტყვები ხშირად ლექსიკურ ფონდში მკვიდრდება.

საკვანძო სიტყვები: დიალექტი, კომპოზიტი, ნეოლოგიზმი, ლექსიკური ფონდი.

***

შესავალი: რეალური სინამდვილე ადამიანის გონებაში აზროვნების პროცესში აისახება. ადამიანის გონებას შესანიშნავი შესაძლებლობა აქვს, რომ რეალობის მიხედვით, სხვადასხვა, ხშირად მნიშვნელობით ერთმანეთისგან სრულიად განსხვავებული სიტყვები ერთმანეთს დაუკავშიროს, შეაერთოს, ერთმანეთს შეუხამოს, ენაში არსებული კანონების მიხედვით გააფორმოს, ერთ, რთულ სიტყვად ჩამოაყალიბოს და ლაკონურად გამოხატოს თავისი დამოკიდებულება ამა თუ იმ საგნის, მოვლენის, ქმედებისა თუ სხვათა შესახებ. რთულ სიტყვათა წარმოქმნა, სხვა ენათა მსგავსად, ცნობილია ქართულ ენაში. ეს ტენდენცია ახლაც გრძელდება, რადგანაც ეს ცოცხალი პროცესი ახალ ცნებათა გამოხატვის, ნეოლოგიზმების გაჩენისა და ენის ლექსიკის გამდიდრებისა და გამრავალფეროვნების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გზაა.

მეთოდოლოგია: კვლევისას გამოვიყენეთ ისტორიულ-შედარებითი მეთოდი, რაც საშუალებას იძლევა ლინგვისტური მოვლენა განხილული იქნას როგორც სინქრონულ, ასევე, დიაქრონულ პერიოდში. სიტყვათწარმოქმნის პროცესების შესწავლისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დიალექტური მასალის ნათესაური კავშირების და ტიპოლოგიური

მსგავსების დადგენას. ამ მიმართულებით დაგვეხმარა შედარებითი რეკონსტრუქციის მეთოდი რაც ენობრივი მოვლენების დინამიკაში განხილვისა და ფუმე-ენის უძველესი სტრუქტურების აღდგენის საშუალებას იძლევა.

ძირითადი ნაწილი: რთულ სიტყვას და მის რაობას ბევრი ქართველი ენათმეცნიერი შეხება. აკაკი შანიძემ საგანგებოდ მიაქცია მას ყურადღება და დაადგინა მათი ძირითადი ტიპები და მიღების წესები. აკ. შანიძე რთულ სიტყვას თხზულ სახელს ან კომპოზიტს უწოდებს. მისი მოსაზრებით, კომპოზიტები ჯგუფდება ერთცნებიან და ორ ან მეტცნებიან სახელებად. ამათგან რთულ სიტყვებად (ვიწრო გაგებით) იგი მხოლოდ ერთცნებიან კომპოზიტებს თვლის, ხოლო, ფორმის მიხედვით შეერთებულ დანარჩენ სახელებს (ფართო გაგებით) შერწყმულ სახელებს უწოდებს.

რთული სიტყვების წარმოქმნის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საინტერესოა დიალექტები. ამ მხრივ მდიდარი ფაქტობრივი მასალა ჩნდება აჭარული დიალექტის ლექსიკაშიც და მიჰყვება ქართულ სალიტერატურო ენაში კომპოზიტთა მიღების წესებს. დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ აჭარულში გამოიყოფა კომპოზიტთა შემდეგი ჯგუფები:

1. ფუმის გაორკეცების ანუ რედუპლიკაციის გზით მიღებული კომპოზიტები, რომლებიც რამდენიმე სახისაა:

ა) მარტივი რედუპლიკაცია: *თახთახი* (ვიბრაცია), *ზიმზიმი* (ზონინგა, ბრჭყვიალი); *ყაყაყი* (ბაყაყის ხმიანობა; გადატ.: უთავბოლო ლაპარაკი); *წიწრიპი* (1. ერბოს ადუღებისას გამოცემული ხმა; 2. ხის კენწერო; უკიდურესი, ბოლო წერტილი - ნ.ჯ. ნოღაიდელი);

ბ) თანხმოვნის დისიმილაციით მიღებული კომპოზიტები: *კვირკვილი* (ფრინველი); *ხურხული* (ღრიანცელი); *ღარღალი* (ხმაურიანი ლაპარაკი).

გ) გვაქვს თანხმოვნის ჩავარდნით მიღებული კომპოზიტები: *ფუფული* (მუწუკი); *კუკუმეთი* (ძალიან ბნელი), *ჭეჭელი* (ჭრელჭრელი)...

დ) ხმოვანთა შენაცვლებით მიღებული კომპოზიტები: *ბაღანბულანები* (ბავშვები), *რანწკირუნწკი* (წკრიალი), *ტკლაციტკლუცი* (გასკდომის შედეგად გამოწვეული ხმა); *ფაშფუში* (შიგნეული).

ე) ხმოვანთა ან თანხმოვანთა ჩამატებით მიღებული კომპოზიტები: *ალამალაჲ* (სულ, მთლიანად), *ამბურძამბური* (არეული, დაბნეული), *ანწილო-მანწილო* (იწილო-ბიწილო), *ეჯუჯ-მეჯუჯი* (დაბალი და შეუხედავი ადამიანი), *აბირხლოლ-ჩახირხლოლი* (უთავბოლოდ მიყრილ-მოყრილი).

იშვიათად, მაგრამ მაინც დასტურდება და- კავშირიანი რთული სახელები. მაგალითად, *კაცდაკაც* (ხელიდან ხელში გადაცემით; „კაცადკაცად მიტანა“ - ნ.ივ.ჯავახიშვილი); *თვალდათვალ* (იმ წამს, მაშინვე, მოულოდნელად); *თვალდახელშუა* (მოულოდნელად - „თვალდახელშუა წამართვა და გეიქვა“); *წადაუკურაჲ* (წამდაუწუმ); *იადამარწყვი* (მცენარე);

აჭარულ დიალექტში მრავლად იძებნება ქართულ-უცხოენოვანი ჰიბრიდული კომპოზიტები: *ლეგენ-წყალი* (ლეგენი - თასი, ვარცლი; წყლიანი თასი); *იელქარი* (იელი - სწრაფი, ძლიერი; ქარიშხალი); *ოთხქოშელა* (ქოშე - კუთხე; ოთხკუთხა); *აკვნიტახუმი* (თახუმი - აკვნის გასაწყობი კომპლექტი); *ტაიაშვილი* (ტაია - ბიძა, დედის ძმა; ბიძაშვილი); *ენაჯილველი* (ჯილველი - მოქარგული; ენამოქარგული, ენამჭევრი); *ჯენნეთყურძენი* (ჯენნეთი - სამოთხე; ყურძნის ჯიში).

აჭარულში გვაქვს, ასევე, ნასესხები კომპოზიტებიც. მაგალითად: *აბდესხანა* (სალოცავი), *ალიშვერიში* (აღებმცემობა), *არჩიხანა* (სასაადილო), *დემირალმა* (რკინის ვაშლი, ვაშლის ჯიში), *კოლოთუთანი* (ხელისმომკიდე), *ყოლსამა* (ცეკვა „მხარული“), *ჩარ-ქოშე* (კარ-მიდამო)...

კომპოზიტთაგან გამოიყოფა რთული სახელები, რომლებშიც მსაზღვრელ ან საზღვრულ ელემენტად გამოდის მცენარის ან რომელიმე ცოცხალი არსების (ადამიანის, ცხოველის, ფრინველის...) ან მათი სხეულის რომელიმე ნაწილის სახელი. მაგალითად: *დათვი - დათვისახეთქელა* (მცენარე დათვიმხალა), *დათვობილა* (თამაში), *დათვაბოყვა* (მგ.კარის საკეტი); *კატა - კატაჯვარა* (ყელის ჯირკვლების დაავადება), *კატიკვალა* (სახე ნაქსოვში); *ძალი - ძალაპწერა* (ძალის მწერი, მკბენარი), *ძალაქინძა* (მცენარე უჯანგარა), *ძალყურძენა* (მცენარე მათუთა); *მგელი - გელიგლეჯია* (უშიშარი), *გელქარი* (შიში); *ჩიტი - ჩიტალელვა* (ლელვის ჯიში), *ჩიტისთავა* (მცენარე მატიტა), *ჩიტიჭვანკა* (სახე ნაქსოვში); *მსხალი - სხალთაფლა*, *სხალთეთრა* (მსხლის ჯიშები)... *თავი - თავგორძვა* (დიდთავა), *თავსალამეთა* (თავშეუწუხებელი)..... *თვალი - თვალაკონია* (თამაში), *თვალკვეთარა* (გამთვალავი, თვალით ზიანს მიმყენებელი).... *გული - გულმონაყვასი* (მოყვარული), *გულფიქალი* (მართალი, უტყუარი)... *ენა - ენამატატი* (ლაპარაკის მოყვარული), *ენათქმულად* (ენით რომ ითქმის) და სხვ. მრავალი.

გვხვდება ერთგნებიანი კომპოზიტები, რომელთა შემადგენელი ნაწილები არსებითი ან არსებითი და ზედსართავი სახელებია. სახელთაგან ერთ-ერთი ძირითადი სახელის მსაზღვრელად გვევლინება. მაგ.: *ბამბავაშლი* (რბილნაყოფიანი ვაშის ჯიში); *გზაბაწარი* (ბილიკი); *ძაღემძარი* (ძაღე - მძაღე; ძმრით შეზავებული ნიგვზიანი საწებელი); *დილაბნელი* (რიჟრაჟი); *შავფეხა* (ჭიანჭველა); *თავგიდელა* (დიდთავა); *ფეხმბილი* (ფეხრბილი - უზნეო, უწესო).... ამავე რიგის კომპოზიტთა გვერდით შეიძლება განვიხილოთ არსებითი სახელისა და მიმღეობის შეერთების შედეგად მიღებული რთული სახელებიც. მაგალითად: *ბუკამსილი* (ბუკი - სახე; პირბადრი); *ფეხგასაცხებელი* (გასანადგურებელი, სასიკვდილე); *ყურწაგდებული* (არხენი, თავშეუწუხებელი); *ჭამაკუთილა* (მოგონილი ავადმყოფობა), *თავისსაქციელი* (თავშესაქცევი, გასართობი)....

არაიშვიათია კომპოზიტთა წარმოსაქმნელად რიცხვითი სახელების გამოყენებაც. მაგალითად: *ერთიერთქვანები* (ერთმანეთი); *ორთავად* (მორიელი), *სამზიარი* (სამის კუთვნილი), *ოთხყური* (მცენარის ახალი, ოთხფოთოლგამოღებული ნერგი), *ოთხქოშელა* (ოთხკუთხა) და სხვ.

ერთცნებიან კომპოზიტთა შორის განსაკუთრებული სიმრავლით გამოირჩევა ისეთი კომპოზიტები, რომელთა კომპონენტებიდან ერთი წარმოდგენილია ნათესაობითი ბრუნვის სრული, ხოლო მეორე - სახელობითი ბრუნვის ფორმით. მაგალითად: *ხატისტებელი* (ცუდ საქმეთა ჩამდენი), *სერისკუდი* (ვახშმის შემდეგ მიღებული საქმელი), *ნაცრისძალი* (ნაცრისგან გამოხდილი წყალი)... ამავე სახის კომპოზიტები გვხვდება ნათესაობითი ბრუნვისეული *-ის* ან *-ს* ფორმანტის გარეშეც. მაგალითად: *დედიფერა* (დედის მსგავსი; ძროხის სახელი), *თიკნიყურა* (მცენარე, მსუქანა), *გელინაფხალა* (გელინის - რძლის მხალი, ბოსტნის ფართოფოთლებიანი მხალი), *ჟამიშეჭმული* (განადგურებული).

კომპოზიტის ერთ-ერთ წევრად, ზოგჯერ, გვევლინება ფორმაუცვლელი სიტყვა, მაგალითად: *არასულიერი* (არავინ), *ზედშედგებული* (მაღალზე, მიწიდან გარკვეულ სიმაღლეზე გაკეთებული ზვინი, სახლი), *ახლოკვიდრი* (ახლო ნათესავი), *აწმესიქეთ* (ამის შემდეგ); *შუასაყარი* (სახლისა და მისი სახურავის გამყოფი ძელები), *განზეზოლა* (განივზოლებიანი)...

გვხვდება ერთცნებიანი მრავალფუძიანი სახელებიც: *ერთძუძუნაჭამები* (ძუძუმტეები), *მზითვალიგამჩენი* (მზის თვალის გამჩენი, უფალი), *კატარქოჩორმიყრილი* (წვეროგამოღებული და უმწიფარტაროიანი სიმინდი), *ახალხბოდედა* (ახალხბომოყვანილი ძროხა), *ხერტლითავი* (ხელტარის თავი, კვირისთავი).

აჭარული დიალექტი მდიდარია მრავალცნებიანი კომპოზიტებითაც, შერწყმული სახელებითაც; მათგან მრავალრიცხოვნებით გამოირჩევა არსებითი სახელების შეერთებით მიღებული რთული სიტყვები. მაგალითად: *გუდა-გარგანი* (გუდა და ხელკეტი), *დგიმ-სავარცხელი* (ჰორიზონტალური საქსოვი დაზგა), *ეჩო-ღრამი* (ხელეჩო და ფიცრის კიდის სიგრძივ ამოსაჭრელი ხელსაწყო), *ლომი-ლობიაჲ* (კერძი), *ღარ-კოდალი* (მშვილდ-ისარი).

კომპოზიტთა დიდი ნაწილი, როგორც მოტანილი მასალებიდანაც ჩანს, ხშირად გაფორმებულია *-ა* სუფიქსით და საგნის, ქმედების, მოვლენის თუ სხვ. თვისებებზე მიუთითებს. მაგალითად: *ასტმიტარა* (ასტამის, აქანდაზის ტარის მსგავსი სახე ნაქსოვში), *დედისპირველა* (ძროხის პირველი ხბო), *ენაბორბოცა* (ენაბლუ, ბორძიკით მოსაუბრე), *ტურაფკვილა* (მალიან წვრილად ნაფქვავი), *ყვავტყემალა* (მცენარე, კოწახური), *ჭიანკტარა* (ჭიამკვდარა, ადამიანი, რომელიც ხშირად ავადმყოფობს და ჭიასავით უსუსურია), *ეწრისფურცელა* (ეწრის, გვიმრის ფოთლის მსგავსი გამოსახულება, სახე ნაქსოვში) და სხვ.

კომპოზიტიურ ლექსიკურ ერთეულებს თუ დავაკვირდებით, დავინახავთ იმ დიდ შესაძლებლობებს, რასაც ლექსიკა ფლობს და იმ შესაძლებლობებსაც, რომელსაც ადამიანის გონება განაგებს. აღსანიშნავია, რომ კომპოზიტი ცალკე ლექსიკური ერთეულია, მაგრამ იგი თავისთავში, ასევე, შეიცავს მნიშვნელოვან ინფორმაციას სიტყვის შემადგენელი ნაწილების შესახებაც. იგი მოცემული მომენტისათვის, შესაძლოა, ნეოლოგიზმდაც მოიაზრებოდეს, მაგრამ შედგენილი იყოს ძველი ეპოქებისათვის დამახასიათებელი ლექსიკური ძირებით. ეს ფაქტი მნიშვნელოვანია იმით, რომ გარკვეული დროისათვის წარმოდგენილი ნეოლოგიზმი თავისთავში ინახავდეს ისეთ არქაულ ელემენტს, რომელიც უკვე აღარაა ხმარებაში და ისტორიის კუთვნილებად ქცეულა. ამგვარ სიტყვა-ტერმინთა მიგნება და კვლევა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა ლექსიკოლოგიაში. აჭარული დიალექტის ლექსიკაში დაფიქსირებულ კომპოზიტებშიც შემონახულია უძველესი, არქაული თუ ძველი ქართულისთვის ცნობილი ლექსემათა ძირები, საკუთრივ აჭარულისათვის დამახასიათებელი ლექსიკური ერთეულები, ქართულ-უცხოენოვანი ჰიბრიდული თუ ნასესხები კომპოზიტები. ნიმუშისათვის შეიძლება განვიხილოთ რამდენიმე კომპოზიტი. მაგალითად: *გულმეცარი*, *გულთმენცარი* - გულთმისანი. ეს სიტყვა ახლაც აქტიურად იხმარება ზემო აჭარაში. იგი ხშირად გვხვდება აჭარულ ზღაპრებშიც. კომპოზიტის მეორე ნაწილი *მეცარი* სვანური ტერმინია და მისანს, წინასწარმეტყველს აღნიშნავს.

ასევე, სვანური *ხომს* აღნიშნავს დიდს. დაბრკოლება არ ჩანს ამ სიტყვის აჭარულ ტერმინ *ხომჰკალთან* (მსხვილი სეტყვა) დაკავშირებაში. ეს კომპოზიტი დასტურდება ქართული ენის სხვა, დასავლურ დიალექტთა ლექსიკაშიც.

ზანურ-ქართულ სიტყვათა ძირების შეერთებითაა მიღებული ტერმინები: *ქვიჯა*, *ფეხბურღლა*, *ბოგაზვინი*, *ლომიჩხა*, *ჯუმადია*, *ნუსადია*, *ოხტომ-დოხტომია* და სხვ. მრავალი. ამავე რიგისაა ტერმინი *მოსაბადე*. *მოსა* ზანურში ბადეს, ქსელს აღნიშნავს. აჭარულმა დიალექტმა კომპოზიტში *მოსაბადე* შემოგვინახა სიტყვა *მოსა*, რომელმაც ქართულ სიტყვა ბადესთან შეერთებით ბადის ერთ-ერთი სახეობის სახელწოდება მოგვცა.

ტყუჯალი - განტოტებას, განშტოებას აღნიშნავს. „ნერგი გეიზდება. ღერზე მიეცემა ტყუჯლები, ტყუჯლებზე - ტანები“. სიტყვის პირველი ნაწილი *ტყუ* უნდა მომდინარეობდეს ძველი ქართული სიტყვიდან *ტყუჭი* (*ტყუბი*), სიტყვის მეორე ნაწილი *ჯალ-* ზანურია და ქართულ ხეს, ძელს შეესატყვისება.

საინტერესოდ გვეჩვენება კომპოზიტი *ღორთელი*. სიტყვაში ორი ძირი გვაქვს: *ღორი* და *თელი*. *თელი* ქართულ ენათმეცნიერებაში ქართველურ არქეტიპადაა მიჩნეული. ეს სიტყვა ძველ ქართულ წყაროებში არ დასტურდება. საბას აქვს იგი შეტანილი თავის ლექსიკონში: *თელი* - ღორის

გოჭი (იხ.საბა). არც ახალი სალიტერატურო ქართული იცნობს ცალკე ამ ტერმინს. აჭარული დიალექტის მესაქონლეობის ლექსიკაში გვაქვს სიტყვა *ღორთელი*, რაც საქონლის ერთგვარ დაავადებას აღნიშნავს. ეს დაავადება უჩნდება მკვე ძროხას მუცელში და „უჭამს“ ნაყოფს. ღორთელი ცნობილია იმერული და რაჭული დიალექტებისთვის. იმერულში იგი აღნიშნავს გინეკოლოგიურ დაავადებას. უჩნდება ქალს და „უჭამს“ ნაყოფს. რაჭულში კი აღნიშნავს ყელის დაავადებას. *ღორთელ*, *ღურთელ* დასტურდება სვანურშიც. აქ იგი იხმარება: 1. ყელის ჯირკვლის და 2. ყელის ჯირკვლის დაავადების - კატაჯვარას აღსანიშნად. (ნ.ნ თოფურია, ქალდანი). *თელ*- ფუძე დასტურდება ბერძნულშიც, მაგრამ მას ქართველურიდან ნასესხებად თვლიან (ნ. გამყრელიძე, ივანოვი).

განსხვავებული ზმნისწინებით, მაგრამ ერთი და იმავე ზმნური ფუძითაა წარმოდგენილი კომპოზიტები, მაგალითად: *აღილულ-ჩაღილული* (დიღებით ბოლომდე შეკრული), *ახირხლულ-ჩახირხლული* (ერთმანეთში არეული), *მიკელილ-მოკელილი* (დაგრეხილი) და სხვა მრავალი. ამ ბოლო კომპოზიტის ძირია *კელ*-ი. იგი გვხვდება ძველ ქართულში: *მკელობელი* - კოჭლი (ნ.აბულაძე), *კელობა* - კოჭლობა „იგი კელობდა ბარკლითა მით“ (ნ.საბა). ძველი ქართულის მსგავსად კელობა აჭარულშიც კოჭლობას აღნიშნავს, მაგრამ გვაქვს, ასევე, ცალკე ტერმინი *კელი*, რაც სამშენებლო ლექსიკაში გამოიყენება და ეწოდება მოკლე ფიცარს, რომლითაც აშენებენ კედელს ფანჯრებს ან კარსა და ფანჯარას შორის ან ფიცრის დასაგრძელებლად გამოყენებულ ფიცრის ნაწილს. ქართული *კელ*- ძირის შესატყვისი გვქონია სვანურშიც: *მჯ-კლი* - კოჭლი, *იკლი* - კოჭლობს; არ გამორიცხავენ ამ ძირების კავშირს ქართველურ ენებში კლების, დაკლების, ხელცარიელად დარჩენის აღმნიშვნელ კელ/კლ ძირთან. (ფენრიხი,სარჯველაძე,1990).

მისიუარესი - ტერმინი აღნიშნავს პატარძლის უახლოეს, ძმისსადარ ნათესავს. „დედოფლის ცხენს ძმა წაიყვანდა ანდა მისივარესი“ - ანუ დედოფლის ბიძაშვილი. *მისიუარესი* მიღებულია ნაცვალსახელ *მისისა* და ძველი ქართული სიტყვის *უადრესის* შეერთებით. *უადრესი* ძველ ქართულში კარგს, უკეთესს აღნიშნავს („ვერ გამოვარჩვენ მათ შორის უადრესსა გინდა უადრესსა“).

ხელნაქმარი, *ხელნაქნარი* - ხელით ნაკეთები, ნამზადი. „მთვარევ, რა მოგვიტანე? ხელნაქმარი ხვავრიელი, ჩემი ნამზად-ნაკეთები ქვეყნის უგემრიელესი“. *ხელნაქნარი*, *ხელსაქნარი* გვაქვს ძველ ქართულში და აქაც ხელით გასაკეთებელი სამუშაოს აღნიშნავს. საკუთრივ დიალექტური წარმოშობის ჩანს კომპოზიტები: *ახალპირი* - უშობელი, *ამწამალა* - ახლავე, *ფისიმწურავი* - ძუნწი, *ჭიპარკოტა* - პატარა, *მზითვალიგამჩენი* - უფალი, *კუდტანტრუქა* - ბოლოქანქარა და სხვა მრავალი.

დიალექტები საინტერესოა ახალი ლექსიკური ერთეულების წარმოქმნის თვალსაზრისითაც, რადგან ახალი სიტყვები ჩნდება ადამიანთა

ყოველდღიურ ურთიერთობებში, მათ საქმიანობაში. შემდეგ ასეთ სიტყვათაგან ზოგი მკვიდრდება ეთნოსის მეტყველებაში, აქედან კი ზეპირი, მედიის თუ მწიგნობრობის გზით ვრცელდება და ფეხს იკიდებს ლექსიკურ ფონდში. მაგალითად: ამ ბოლო დროს სოფლად ბავშვებთან ურთიერთობისას დავაფიქსირებ ბავშვების მიერ ერთმანეთზე შერქმეული მეტსახელები: *ფაილა, ჩიპო, ჩიპიკა, ჩიპიტავა...* .გასაგებია, საიდანაც მოდის ეს სახელები. მათგან *ჩიპიტავა* კომპოზიტია; ბავშვების განმარტებით, ამ ზედმეტსახელის მატარებელი ბიჭუნა „ჭკვის კუჭეჭია (ძალიან ჭკვიანი) და იმიტომ შევარქვით ასეო“.

დასკვნა: ამგვარად, ენა არის გარკვეული პროცესების ერთიანობა და იგი უნდა განიხილებოდეს დინამიკაში, რადგან ტრანსფორმაციულ-წარმომშობი პროცესები არ ჩერდება, კიდევ იქმნება და ფიქსირდება ახალი კომპოზიტები. პოეტის და მეცნიერის ბ-ნ შოთა ზოიძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „სიტყვა ხომ ჩიტვივითაა, მასაც გული უცემს!“ გავუფრთხილდეთ მის გულისცემას!

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბულაძე, 1973: – აბულაძე ი., ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973.
2. თოფურია, ქალდანი, 2000: – თოფურია ვ., ქალდანი მ., სვანური ლექსიკონი, თბ. 2000.
3. ნოლაიდელი, 2013: – ნოლაიდელი ჯ., აჭარული კილოს სალექსიკონო მასალები, ბათუმი, 2013.
4. საბა, 1928: – სულხან-საბა ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი, ტფ., 1928.
5. შანიძე, 1971: – შანიძე ა., ქართული გრამატიკის საფუძვლები, თბ., 1971.
6. ჯავახიშვილი, 1930: – ჯავახიშვილი ივ., საქართველოს ეკონომიური ისტორია, ტფ., 1930.
7. Гамкрелидзе, Иванов, 1984: – Гамкрелидзе Т., Иванов В., «Индоевропейский язык и Индоевропейцы», Тб., 1984.